

3. Jenner, P., Smith, C., (1992). The tourism Industry and the environment. Special report n 2453 Economist Intelligence Service. London. Ko, T.G., (2005). Development of a tourism sustainability assessment procedure: a conceptual approach. *Tourism Management*, 26 (3), 431-445.
4. Lee-Smith, S., (1997). Community-based indicators: a guide for field workers carrying out monitoring and assessment at the community level. In IUCN ed.
5. An approach to assessing progress toward sustainability: Tools and training series for institutions, field teams and collaborating agencies. Gland: IUCN. Liu, Z.H., (2003).
6. Sustainable Tourism Development: A Critique. *Journal of sustainable tourism*, 11 (6), 459-475.

**O'ZBEKISTONDA ONLINE TURISTIK AGENTLIKLARI
FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA HALOL TURIZMDAN
FOYDALANISH IMKONIYATLARI**

U.M. Barotov

Buxoro Davlat Universiteti

Annotatsiya: ISESCO tomonidan musulmon mamlakatlari orasida 3 ta shahar yilida bir bor Islom madaniyati poytaxti deb e'lon qilinadi. Yurtimizdagi bir necha shaharlar ko'p bora ushbu nomga egalik qilib kelgan. Jumladan, azaldan islom madaniyati bo'lgan Buxoro shahriga ham 2020-yilda shu maqom berildi. Bundan tashqari IHT turli mamlakatlar orasida O'zbekistonni ziyorat turizmi bo'yicha kuchli o'ntalik mamlakatlari qatoriga 2019-yilda qo'shdi. Bundan ko'rinib turibdiki, yurtimizda ziyorat turizmining istiqbollari imkoniyatlari mavjud.

Ushbu tezisda yurtimizdagi turizm imkoniyatlarini, asosan ziyorat turizmida sayyohlarning to'la ehtiyojlarini qondirish turizm infratuzilmasida halol standartlarni joriy qilish orqali sayohat sifatini yaxshilash va sayyohlarning

kelajakdagi ehtiyojlariga moslashishni hozirdanoq boshlashning chora tadbirlari o'rganib chiqilgan. Bunda hozirgi kunda ko'pgina halol turizmga yetakchi mamlakatlar tajribasining faoliyatida tayanch bo'layotgan Online Turistik Agentliklari faoliyati o'rganilib ularning yurtimizdagi imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Tezisdagi quyidagilar o'rganiladi:

Birinchi qismda halol turizmning o'ziga ta'riflar ko'rib chiqiladi va uning me'zonlari o'rganiladi.

Ikkinchi qismda Online Turistik Agentliklari misolida texnologiya qanday qilib kelajakni aynan Halol Turizmga qanday shakl berishi uni qay darajada o'zgartira olishi va innovatsiyaning qanday qilib talabga ta'sir eta olishi haqida farazlar berilgan.

Uchinchi qismda esa yurtimizda ushbu sohada o'z yechimini kutayotgan muammolar va potensial imkoniyatlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Online Turistik Agentlik(OTA), Halol Turizm, Ziyorat turizmi, Islom Hamkorlik Tashkiloti

Halol turizm tushunchasi va uning me'zonlari: "Halol" tushunchasi ko'plab olimlar, tadqiqotchilar, shuningdek tashkilotlar tomonidan aniqlangan. Halolning so'zma-so'z ma'nosi, uning halla, yahillu, hillan, vahalan so'zlari bilan ifoda etilishi mumkin, bu Islomda taqiqlanmagan va joiz bo'lgan har qanday narsani bildiradi. Xuddi shunday ta'riflar 1966 yil Farki, Farki va Awan, Siddiqey va Xayder tomonidan berilgan. Halol me'zonlari inson hayotining har bir sohasiga taalluqlidir, chunki Islom bu borada musulmonlarga to'liq ko'rsatmalar beradi. Bu odamlarning iste'mol qilish odobi, ibodat qilish, ijtimoiy, ekologik, iqtisodiy va siyosiy xulq-atvorlari bo'yicha turli ko'rsatmalarini o'z ichiga oladi.

Dunyo miqyosida Halol Turizm sanoatining jadal o'sishi (yiliga 20 foiz) global bozor qiymati 2,3 trillion AQSh dollarini tashkil etadi (islomiy moliya bundan mustasno). Bu esa halol mahsulot va xizmatlarining dunyo miqyosida

qabul qilinishini isbotlaydi. Axloqiy qadriyatlarining diniy qadriyatlar bilan birlashishi halollik sanoatining chegarasini 2,8 milliard musulmon iste'molchidan butun dunyo bo'ylab musulmon bo'lmagan iste'molchiga qadar cho'zilganligini anglatadi. Hayvonlarning farovonligi, ijtimoiy mas'uliyat, atrof muhitga zarar etkazmaslik, yer resurslaridan oqilona foydalanish, iqtisodiy va ijtimoiy adolat va axloqiy me'zonlar kabi halol sanoat tomonidan qadrlanadigan qadriyatlar tufayli musulmon bo'lmagan iste'molchilar tomonidan ham ushbu sanoat tan olinib kelinmoqda.

Turli olimlar va muassasalar tomonidan Halol ta'riflari to'g'risidagi adabiyotlarni ko'rib chiqishda ushbu ta'riflarning barchasi halolning islomiy bo'lgan diniy jihatlariga mos kelishi aniqlanadi. Shu bilan birga, sifatni ta'minlash, gigienani saqlash va hayvonlarning farovonligi ham qo'llab-quvvatlandi. Bundan tashqari, adabiyotlar halol mahsulot va xizmatlarning barqarorlik jihatini himoya qiladi. Biroq, ushbu ta'riflarning hech biri “halol” ma'nosining barcha jihatlarini birlashtirmaydi. Shu sababli, ushbu tadqiqotda Halolning barcha jihatlarini aniqlash uchun 1-jadval keltirilgan. Jadvalda HALALni Halol mahsuloti va xizmatlarining turli xil xususiyatlarini o'z ichiga olgan qisqartma sifatida ko'rib chiqiladi. Qisqartma Halolning barcha jihatlarini (diniy, axloqiy va barqaror) o'z ichiga oladi va barcha sifatlarini birlashtirib Halol ta'rifini hosil qiladi.

1-jadval: “Halol” terminiga ta'rif.

	Asoslash
H Healthy and harmless (sog'lom va beziyon)	Halol halollikni ta'minlaydigan tushunchani birlashtirib, inson va atrof-muhit uchun sog'lom va zararsizdir. Bu Halolning axloqiy jihatlarini qamrab oladi
A Assured and Authentic	Halol tomonidan sertifikatlangan

<p style="text-align: center;">(Ishonchli)</p>	<p>har qanday mahsulot sifatli va haqiqiy ekanligiga ishonch hosil qiladi bu ham Halolning axloqiy va diniy jihatlarini aks ettiradi</p>
<p style="text-align: center;">L Lawful and Legal (qonuniy)</p>	<p>Halolning so'zma-so'z ma'nosi (joiz yoki qonuniy) islomiy jihatni maxsus aks ettiriladi. Biroq, turli xil tartibga solish organlari tomonidan berilgan ta'riflar ham qabul qilinadi (mamlakat qonunlari)</p>
<p style="text-align: center;">A Able to sustain (qo'llab-quvvatlashga tayyor)</p>	<p>Halol hayvonlar farovonligi, ijtimoiy mas'uliyat, atrof-muhitni muhofaza qilish, yer resurslarini boshqarish, iqtisodiy va ijtimoiy adolat va axloqiy tushunchalarni qamrab oladi. Bundan tashqari, ilgari uchta xususiyat Halolni qo'llab-quvvatlash qobiliyatidan dalolat beradi.</p>
<p style="text-align: center;">L Loyal and Liabile (sadoqatli va javobgar)</p>	<p>Halol o'z mijozlariga sodiq va bir vaqtning o'zida javobgar va sifatli mahsulotlarni taqdim etishni va'da beradi.</p>

Halol tushunchasiga berilgan ta'riflarning aynan o'zi Halol Turizm me'zonlarini shakllanishiga asos bo'ladi.

Texnologiya kelajakni tubdan o'zgartiradi: Booking.com yoki TripAdvisor kabi an'anaviy onlayn sayohat agentliklari yoki OTA'lardan tashqari, musulmonlar uchun qulay platformalar paydo bo'lmoqda. Masalan,

Londonda joylashgan 2021-yil oxiriga qadar kamida bir milliard funt daromad olishni kutayotgan Halalbooking.com ni olish mumkin.

Bundan tashqari, Peer-to-peer platformalari ham paydo bo'lmoqda. Bookhalalhomes.com halol turar joy ijarasi bo'yicha dunyodagi yetakchi portalga aylandi. U Airbnb-dan halol oziq-ovqat va belgilangan namozxonalar kabi halol sertifikatlangan xizmatlarni kafolatlash bilan ajralib turadi.

Smartfon dasturlari ham ishlab chiqilmoqda. Tailand Turizm boshqarmasi musulmon sayohatchilarga halol mahsulot va xizmatlarni topishda yordam beradigan dasturni ishga tushirdi. Unda namoz vaqtlari, ovqatlanish imkoniyatlari va diqqatga sazovor joylarga sayohatlar haqida ma'lumot beriladi. Boshqa bir dastur, HalalTrip, dunyo bo'ylab 65 dan ortiq yo'nalishlar bo'yicha tegishli ma'lumotlarni taqdim etadi. G'arbiy OTA-lar bilan taqqoslaganda halol turizm elektron tijorati hali boshlang'ich bosqichida. Shu sababli, kelajakda unga bo'lgan ehtiyojni hisobga olgan holda dunyoning deyarli har burchagida musulmonlar uchun Online Turistik agentliklar faoliyatini yo'lga qo'yish lozim.

O'zbekistonda buning kelajagi qanday? Hozirda Halol Turizm takliflari musulmon davlatlar tashabbuskorligida emas balki, Yevropa Online Turistik Agentliklari orqali dunyoning barcha mamlakatlarida nom qozonmoqda. Bu esa mamlakatda ziyorat turizmida imkoniyat u qadar keng rivojlanishiga qaramasdan turib ham musulmon sayyohlarga halol standartlar orqali sayohatni tashkil eta olish ham mamlakatda musulmon sayyohlarni jalb qila olishi mumkinligini isbotlaydi. Shu sababli ham yurtimizda bunday Online Halol Turistik agentliklar faoliyatini tashkil qilishni kechiktirmaslik lozim. Yurtimizdagi ziyorat turizmi imkoniyatlarini va sayyohlar uchun halol standartlar mavjud ekanligini turli platforma va saytlar orqali sotuvini rag'batlantirish lozim. Yaqin kelajakda Halol Turizm g'arb va sharq uchun umumiy tus olishi kutiladi. Shunday ekan, barchaga birdek qulay, optimal Online Turistik Agentliklarining faoliyatini tashkil qilish lozim.

Adabiyotlar:

1. Vukonic, B. 1996. *Tourism and Religion*. Oxford: Pergamon.
2. Timothy, J-Olsen. H. 2006. *Tourism, Religion and Spiritual Journeys*. Oxford: Routledge
3. Ahmed, M. J., & AKBABA, A. (2018). The Potential of Halal Tourism in Ethiopia: Opportunities, Challenges and Prospects. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 2(1), 13–22.
4. Al-Hamarneh, A. (2004). Islamic Tourism: Rethinking the Strategies of Tourism Development in the Arab World After September 11, 2001. *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 24(1), 175–186.
5. Amat, S. 2006, “Halal – new market opportunities”, The 9th Efficient Consumer Response (ECR) Conference. Kuala Lumpur Convention Centre (KLCC), Kuala Lumpur, Malaysia, 2006.
6. Awan, H. M., Siddiquei, A. N., & Haider, Z. (2015). Factors affecting Halal purchase intention – evidence from Pakistan’s Halal food sector. *Management Research Review*, 38(6), 640–660.
7. Crescentrating, M. &. (2018). *Mastercard-Crescentrating GMTI 2018 Global Muslim Travel Index 2018*. Retrieved
8. “Halal Market Size, Forecast And Trend Analysis, 2014 To 2024”, Retrieved on 3rd February 2019
9. Henderson, J. C. (2009). Islamic tourism reviewed. *Tourism Recreation Research*, 34(2), 207–211.